

Актуальні питання навчання

УДК. 355.(477)

О.М. Воробйов¹, М.М. Ясечко², В.М. Гераськін¹, Л.В. Олійник³, Д.А. Окіпняк⁴

¹ Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

² Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Харків

³ Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський

⁴ Академія Сухопутних військ, Львів

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті визначаються напрямки дослідження форм та методів активізації навчально-пізнавальної діяльності на підставі аналізу навчання студентів на кафедрі військової підготовки. Аналізуючи впровадження інноваційних технологій у вивчення військово-спеціальних предметів, встановлено, що особливо актуальними і ефективними є комунікативно-діалогова та інформаційна технологія навчання.

Ключові слова: інноваційні методи навчання, навчально-пізнавальна діяльність, комунікативно-діалогова технологія, інформаційна технологія.

Вступ

Постановка проблеми. На сьогоднішньому етапі розвитку військової освіти Збройних Сил України проблема впровадження інноваційних технологій є надзвичайно актуальною. Її актуальність обумовлена об'єктивною потребою суспільства в кваліфікованих спеціалістах, здатних своїми діловими, моральними, психологічними та фізичними якостями забезпечити виконання обов'язків військової служби.

Відродження військової освіти спонукало до переосмислення бачення, що стосується професійної підготовки майбутніх офіцерів інженерних військ, пошуку нових форм та методів навчання студентів на кафедрах військової підготовки.

Важливим напрямком вдосконалення технологій навчання у вищому військовому закладі є застосування методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Аналіз останніх досліджень. За останній час форми інтерактивного навчання набули досить широкого розповсюдження в теорії та практиці освіти у Західній Європі та США. За даними досліджень фахівців, які порівняли різні методи та моделі навчання студентів, було виявлено, що найменших результатів можна досягнути за умов пасивного навчання. Так, лекція забезпечує засвоєння лише 5% почутої інформації, а найбільше відсотків запам'ятовування інформації припадає на методи і моделі саме інтерактивного навчання. Отже, вивчення матеріалу шляхом дискусій забезпечує засвоєння 50% інформації, на-

вчання в умовах ділової гри і застосування знань – 75%, форма взаємонавчання дає 90% результат [1].

Наукові основи формування пізнавальної активності визначені у дослідженнях психологів і дидактів. Дану проблему на сучасному етапі розвитку освіти у своїх роботах розглядають С. Воробйова, І. Смирнова, М. Сметанський, Л. Авратчук та інші [2, 3]. Зазначені автори зробили вагомий внесок у вивчення сутності пізнавальної активності, методів і форм навчання.

Удосконаленню навчально-виховного процесу при підготовці військових фахівців в умовах реформування Збройних Сил України присвячені праці В.В. Ягупова, М.І. Науменка, М.П. Власка, В.І. Мудрака та ін. [4, 5].

Як зазначає більшість фахівців, модернізація національної системи освіти, складність масштабного реформування Збройних Сил України актуалізує проблему формування творчої особистості військового професіонала, здатного ефективно розв'язувати складні військово-професійні проблеми, та передбачає новий підхід до професійної підготовки майбутніх кадрів, спрямований на подолання кризи в освіті, яка проявляється, передусім, у невідповідності знань запитам особистості, суспільним потребам і світовим стандартам, у знеціненні престижу військової служби, освіченості та інтелектуальної діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є визначення і подання окремих інноваційних методів навчання студентів на військовій кафедрі. Значна увага приділяється розкриттю сутності та особливостей

інноваційних технологій, зокрема, комунікативно-діалогової, дискусійної, ігрової.

Теоретичний аналіз науково-методичної літератури та власний багатолітній досвід проведення групових занять з військово-спеціальних дисциплін дає підстави стверджувати, що саме інтерактивні методи навчання є однією із важливих сучасних технологій у підготовці військових інженерів.

Виклад основного матеріалу

Активізація навчальної діяльності курсантів (студентів) забезпечується виконанням цілої системи психолого-педагогічних умов, а саме: чітке визначення цілей навчального процесу, їх усвідомлення викладачами і студентами, приведення у відповідність до цілей змісту навчання, введення такої методики навчання, яка створила б максимальні можливості для прояву ініціативи, самостійності і творчості особистості, забезпечення якісного контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студентів [6].

Традиційні методи навчання, розраховані на відносно стабільну інформацію, у теперішній час є малоєфективними. Об'єм інформації дисциплін, що вивчаються, настільки швидко змінюється як за обсягом, так і за перенасиченістю, що узагальнити його у лекції та засвоїти отриману таким чином інформацію практично неможливо. У забезпеченні процесу навчання нової якості, підготовки і підвищення кваліфікації кадрів, значне місце належить різним формам і методам активного навчання [7].

Одним із основних шляхів ефективного вирішення завдань підготовки спеціалістів для інженерних військ Збройних Сил України є переорієнтація на якісно нову технологію навчального процесу, яка передбачає запровадження принципів нового педагогічного мислення.

Викладацький склад кафедри військової підготовки Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка працює над завданням формування особистості офіцера, здатного самостійно розуміти, оцінювати, займати правильну позицію, приймати та реалізовувати адекватні рішення в нестандартних умовах, що супроводжують службову діяльність і нерідко носять екстремальний характер.

У процесі дослідження з'ясовано, що інноваційні технології перетворюють характер навчання відносно таких його суттєвих якостей, як цільова орієнтація, характер взаємодії викладача і студента, їх позицій у процесі навчання. Таким чином, введення інноваційних технологій у навчальний процес дозволяє якісно його змінити [8, 9].

Інтерактивне навчання є моделлю навчального процесу, яка здійснюється за умов постійної та активної взаємодії всіх учасників навчання між собою [10].

Аналізуючи впровадження інноваційних технологій у вивчення військово-спеціальних предметів, встановлено, що особливо актуальними і ефективними є комунікативно-діалогова та інформаційна технологія.

Застосування засобів інформаційної технології, а саме сучасних проекційних приладів, відео та комп'ютерної техніки, значно підвищують ефективність лекційних занять та сприяють вирішенню проблеми активізації пізнавальної діяльності студентів. Зокрема використання відеофрагментів, в яких відтворюються різноманітні навчальні ситуації, що вимагають аналізу і відповідних обґрунтованих висновків, дають змогу ефективно проводити теоретичні заняття, забезпечивши атмосферу творчої співпраці лектора із студентською аудиторією.

На наш погляд, запроваджувати їх в практику навчання необхідно починати із серйозної перебудови лекційного курсу. Теоретичний постулат про проблемність лекції звільняє викладача від необхідності обов'язкового тлумачення всієї інформації, закладеної у навчальній програмі. Це дає змогу лекторові застосувати комунікативно-діалогову технологію навчання, коментувати проблему в такий спосіб, щоб без самостійно розробленої конкретизації її різнобічних аспектів не можна було б виконати практичні завдання. Тобто студент поставлений в умови, які передбачають необхідність самостійно здобувати ту частину знань, яка в поєднанні з аудиторною програмою становить закінчене ціле. Дана організація лекційного курсу передбачає відмову студентів від заформалізованих схем і трафаретів, усвідомлення навчальної потреби творчого сприйняття матеріалу і наукового пошуку, який повинен стати органічною складовою професійної самоосвіти.

Численність і розмаїття активних форм роботи, які можна застосувати на групових та лабораторно-практичних заняттях, вимагає їх певної (умовної) типології.

Нами використовуються такі типи робіт:

творчі завдання вербального та практичного характеру;

складання і аналіз структурно-логічних і опорно-інформаційних схем, конспектів занять, заповнення текстових таблиць;

моделювання різноманітних навчальних ситуацій;

імітаційні та ділові ігри;

навчальні дискусії.

До творчих завдань вербального характеру належать такі, які спрямовують студентів на підготовку невеличких фрагментів викладу матеріалу. У ході такої тренувальної роботи поступово формуються професійні навички майбутнього фахівця, зростає інтерес до роботи, розкриваються якості студента. Інколи творчі завдання вербального характеру дещо

ускладнюються. Студенти готують не тільки тексти повідомлень, а й наочність, на основі якої ці повідомлення розкриваються: схеми, таблиці, графіки. Серед активних форм роботи на лабораторно-практичних заняттях найголовнішими, безумовно, є ділові ігри, в процесі проведення яких створюються ситуації практичної діяльності студента, які повністю імітують професійну діяльність.

Викладач виконує роль організатора процесу навчання, координатора, консультанта. Він спрямовує діяльність студентів, допомагає розробити схему пошуку, контролює роботу групи на проміжних етапах.

Студенти, у свою ж чергу, працюють над навчальними завданнями у групах, обговорюють його, шукаючи вирішення поставлених завдань.

Подібна співпраця студентів дозволяє вирішити складні питання набагато швидше та ефективніше. Розв'язуючи спільно навчальну проблему, група опановує співробітництво та проявляє співтворчість. Всі працюють один для одного. Відбувається обмін знаннями, думками та ідеями. В інтерактивній групі навіть слабші у навчанні студенти без дискомфорту приймають активну участь в обговоренні та прийнятті рішення стосовно поставлених завдань. Взаємодія та співпраця між студентами є пріоритетним у цьому методі навчання.

Активні методи навчання часто використовуються під час групових занять дисциплін, що викладаються на кафедрі військової підготовки. Студенти у ході занять отримують від викладача бланки із завданнями, у яких потрібно прийняти рішення у ролі командира підрозділу (інженерно-позиційного, інженерно-маскувального тощо). Вони, у ролі посадовців, приймають самостійне рішення та обґрунтовують їх відповідними поясненнями.

Кожен студент висловлює свою точку зору та доводить її доцільність. Спільно прийняте рішення заноситься у бланк відповіді.

Проблемні завдання, які вирішуються студентами у ході таких групових занять, дозволяють не тільки підвищити рівень засвоєння навчального матеріалу, але й сприяють формуванню фахових навичок офіцерів інженерних військ, здатних самостійно і творчо вирішувати завдання у конкретно запропонованих практичних умовах.

Як свідчать результати дослідження на практичних і семінарських заняттях, поширення отримала також і дискусійна технологія. Вона забезпечує кращі результати там, де інші методи виявляються менш ефективними. Серед форм її проведення: „Круглий стіл” – бесіда, в якій бере участь невелика кількість студентів, відбувається обмін думками як між ними, так із аудиторією; „засідання експертної групи”, на якому спочатку обгово-

рюється намічена проблема, а потім учасниками висловлюються власні пропозиції; „симпозіуми” – обговорення, в процесі якого учасники виступають з повідомленнями, що представляють їхні точки зору, після чого відповідають на запитання, які побудовані на основі попередніх виступів та їх спростувань з боку учасників – представників двох суперницьких команд.

Організація і проведення дискусії вимагають чималих знань, зусиль і часу, як з боку викладача, так і з боку студентів. Тому необхідна ретельна підготовка до неї. На практичних заняттях ми методично готуємо студентів до проведення дискусій, акцентуючи увагу на тому, що навчитися дискутувати, не перетворюючи цей процес у прості суперечки, які не мають логічного завершення, – це тривала, кропітка робота. На підготовчому етапі оголошується тема і пропонується перелік відповідної літератури з метою розширення світогляду студентів з обраної проблеми і формування уміння самостійно працювати з різноманітними джерелами інформації.

Другий етап проведення дискусії – це керіваний процес, викладач спрямовує його в потрібне русло, коригує матеріал, яким оперують студенти. На завершення обов'язково разом із ними підводить підсумок, акцентуючи увагу на правильних, науково-обґрунтованих позиціях щодо вирішення запропонованої проблеми.

Одним із головних завдань навчального процесу на кафедрі військової підготовки є також вироблення в майбутнього офіцера навичок самостійної роботи, формування інтересу і умінь оволодівати новими знаннями, здатності до творчого мислення.

Практика свідчить, що найефективнішими у вирішенні даної проблеми є активні форми навчання, використання інноваційних технологій.

Аналіз досвіду навчання студентів на кафедрі військової підготовки свідчить, що застосування у навчальному процесі системи знань, що об'єднують імітацію, гру і проблемні ситуації, дозволяють надати навчальним заняттям пошукового характеру, захопити студентів самостійною пізнавальною діяльністю, перетворити їх на активних учасників навчання.

Активні методи і прийоми викладання запобігають пасивному заучуванню студентами фактичного матеріалу, сприяють розвитку творчих здібностей, самостійності, формуванню високого інтелектуального потенціалу.

Висновки

Активні методи навчання дають можливість активізувати у студентів творчі здібності, розкриваючи їхній емоційно-інтелектуальний потенціал;

формувати у них принципово важливі якості, які необхідні офіцеру інженерних військ.

Таким чином, можна стверджувати про доцільність і ефективність використання інноваційних технологій, активних форм навчання в процесі підготовки студентів до майбутньої військової служби в інженерних військах Збройних Сил України. Це дозволяє озброїти студентів надійними знаннями, навичками та вміннями, адаптаційними механізмами до екстремальних факторів, забезпечити стійкість емоційно-вольової сфери, високий розвиток пошуково-дослідницьких компонентів діяльності та здатність коректувати реалізацію рішення залежно від мінливої ситуації.

Проте варто зауважити, що вище зазначене не претендує на виключно вірне твердження – потрібно лише використовувати інтерактивне навчання. Воно потребує обов'язкового поєднання з традиційними у вищих навчальних закладах моделями та технологіями навчання і виховання та обираються викладачем для застосування у тому випадку, коли таким шляхом можна забезпечити найвищі результати у навчальній діяльності студентів.

Перспективи подальшого розвитку

В подальшому пропонується удосконалення форм та методів активізації навчально-пізнавальної діяльності на основі впровадження інноваційних технологій навчання студентів, розробка засобів підвищення рівня засвоєння ними знань та практичних навичок, а також підвищення професійного рівня педагогічного складу вищих військових навчальних закладів.

Список літератури

1. Селевко Г.К. *Современные образовательные технологии: Учебное пособие* / Г.К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
2. Сметанський М. *Методологічні засади активізації навчально-пізнавальної діяльності* / М. Сметанський // *Шлях освіти*. – 2000. – № 4. – С. 9-13.
3. Наволокова Н.П. *Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій: Навчально-методичний посібник* / Н.П. Наволокова. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 176 с.
4. Науменко М.І. *Військова освіта України: стан, проблеми, перспективи інноваційного розвитку* / М.І. Науменко // *Наука і оборона* – К.: МОУ. – 2009. – №2. – С. 24-32.
5. *Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17квітня 2002р. №347/2002* // *Професійно-технічна освіта*. – 2002. – №3. – С. 2-8.
6. *Активные методы обучения в высшей школе* // *Психология*. – 2002. – № 8-9. – С. 25-26.
7. Кларин М.В. *Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии* / М.В. Кларин. – Рига: НПУ «Эксперимент», 1998. – 180 с.
8. *Освітні технології: Навчально-методичний посібник* / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; за заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: Вид. А.С.К., 2002. – 252 с.
9. Івановська Т. *Активізація пізнавальної діяльності студентів шляхом інтерактивних методів навчання* / Т. Івановська // *Проблеми і шляхи оновлення сучасної військової освіти та науки*. – 2006. – С. 187-188.
10. *Положення «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності»* (Наказ МОН України від 17.11.2000 р. №522) // *Освіта України*. – 2001. – №6. – С. 1-4.

Надійшла до редколегії 19.08.2013

Рецензент: д-р техн. наук, проф. Г.В. Єрмаков, факультет військової підготовки НТУ «ХПІ», Харків.

АКТИВИЗАЦИЯ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ВОЕННО-СПЕЦИАЛЬНЫМ ДИСЦИПЛИНАМ

О.М. Воробьев, М.Н. Ясечко, В.Н. Гераськин, Л.В. Олийник, Д.А. Окипняк

В статье определяются направления исследования форм и методов активизации учебно-познавательной деятельности на основе анализа учебы студентов на кафедре военной подготовки. Анализируя внедрение инновационных технологий в изучение военно-специальных предметов, установлено, что особенно актуальными и эффективными являются коммуникативно-диалоговая и информационная технология обучения.

Ключевые слова: инновационные методы обучения, учебно-познавательная деятельность, коммуникативно-диалоговая технология, информационная технология.

THE ACTIVATING OF EDUCATIONAL – COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS ON SPECIAL MILITARY SUBJECTS LESSONS

O. M. Vorobyov, M.N. Iasechko, V.N. Geraskin, L.V. Oliynik, D.A. Okipnyak

The ways of investigating the forms and methods of activating educational - cognitive activity on the basis of students study analysis on the department of military preparation are defined in this article. Having been analyzed the invention of innovational technologies in the process of teaching special military subjects, it is set, the most actual and effective are communicative-dialogue and informational.

Keywords: innovative technologies of teaching, educational-cognitive activity, communicative-dialogue technology, informational technology.